

مۆسیقا، ئەفسوونیکه ریتمی ژیان ریک ئەخات

کاردۆ مستهفا

به جوش، موسیقا دهبیته هاندرو ریخۆشکهر.. موسیقاییه ئهم ههیه جانه دروست دهکا، کهواته دهگهینه ئهوهی بلیین موسیقا له پرۆسهی ئایینیدا بیروۆل نیه. وهک وتمان پییهکهی تری له نیو سروشتدایه یان سروشت ئهبیته پیدهریک و خوی ژیهکان ئهههژینی و کهشیک ئارام ئهخولقیینی. خویندنای بالفرهکان و فرینیان بهشیوهیهکی ئهنازهیی و ریکخراو لهسهه ریسیای سروشتی خویان که ناتوان لیی دهریچن، چونکه کار له شیوانی ژیانان دهکات. بازهلهانی ئاسک و له رینهوهو ههلهزینهوهی له نوالهکان.. خورهخوری تافگهیهک و کشانی سیبهری هههه بهسهه کیلگهکان و بهخشیینی مژدهی دابارینییک. ئاوابوونی خور له دههکههه و کزهیهکی ساردی بای پایزان و خشیی

که لاره ریوهکان. ئمه ئمهی دلۆپهی ئاو لهقولاپی ئهشکهوتیک و دروستبوونی سهدهیهک . زهوقی لاسکیکی تههری گیا ئهوه دهمهی خوناوییک دهبیته میوانی. کهرویشکهکردنی گیا به شنهی (با). بارینی بهفرو نیشتهوهی لهسهه دارکالبیتۆس و سهروههکان بۆماوهی چهند روژیک، مهستی کهویک ئهوه دهمهی ئازادانه زناریکی بهرز دهبینیتهوه و بهشادی سروشت به قاقبه قاقهکانسی ههموو ئهوه ناوه

ئهفسوونی موسیقا له وهدایه سهه به ههر دوو سیستهمی ئایینی و دونیاییه، واته پییهکی له ناو ئایندایه و پییهکهی تری له دونیا، هیچ ئاینیک نیه دابراوییت له سرووت.. سرووتیش بهبی ریتمیکی موسیقا ئه داناکری، چهند جوانه دیمهنی ئهوه دهرویشانهی لهکاتی حالگرتنا، که دهیانهوی ئهلقهی زیکر بههستن و بیرنایینی خودا بکهن.. بیرکردنهوه له خودا و تانهوهی خود له سرووتیکی ئاوا

ئەجىبىي گومان پەيۋەندىيەكى جاويدانىش ھەيە لە نىوان مۇسقىقا شىعرا، زۇرچار گويمان لە دەستەواژەدى (پاراوى شىعرا) دەبىي. پاراوى شىعرا چىيە؟.. شىعرا چۇن پاراودەبىي ئەگەر لەھەناوى خۇيدا مۇسقىقا ھەلنەگىرى. بۇيە كەم نىن ئەو شىعراىنە لە يەكەم رۇژى نووسىنيانا وشك دەبن و دەورن، چونكە بە مۇسقىقا پاراۋنەكرارون، مۇسقىقاش ئەو دەمانە دەبىتە ميوانى شاعىر، كە شاعىر پىش ئەۋەدى دەست بۇ نووسىن ببات، لەنىۋ رۇچىدا ئاۋازىك بىتە جۇش كە زۇر بە ئاسانى كەسەكە بىخاتە سەر كەلكەلەى نووسىن، ئەو شىعراى ئەو دەمانە لە دايك دەبىي، شىعراىكى نەمرە ۋەك نەمرى مۇسقىقا، بەلام ئايا ھەموودەم ئەم پەيۋەندىيە دەبەستىرى؟ رەنگىبى ئەمە پرسىيارە بىچىنەيەكە بى و ۋەلامەكەى لىرۋە چىنگ بىكەۋى، كە ئايا كەسەكە چەندچار لەم دەرگاىيە داۋە، تا مۇسقىقا نەيكرەبىتەۋە؟ بىگومان ئەۋانەى بەردەۋام چۈنەتە بەر ئەم دەرگاىيە و كىلەكانىيان دەستگىر بوۋە، ئەۋانە توانىۋىۋانە شىعراى پاراۋ بلىن و كەمىش نىن ئەو تىكىستانەى رۇژانە بەرگويمان دەكەون و ھەست بە پاراۋىيان دەكەين، لە بەرامبەر ئەۋانىشدا وشە رىزكرەدىكى بىمانا دەبىنن، كە خاۋەنەكەى نەيتوانىۋە يان ھەۋلى دۇزىنەۋەى ئەو دەرگا ئەفسونايىيەى نەداۋە بۇتەۋەى خۇى بكا بەژورواو رۇچى تىركات، ئىنجا بىت بە پەنجەكانى گوزارشتەكانى ناو رۇچى بنووسى. دەرەنجام دەگەينە ئەۋەى بلىنن (خۇى شاعىر دەبىي كەسىكى مۇسقىقى بى، شاعىرى نەشارەزا لە مۇسقىقا (مەبەستەم ژەنىنى ئالەت نىيە) تەنھا بەناو شاعىرە و ناتوانى بەرھەمىك پىشكەش بكات كە ناوى شىعراى).

كەۋاتە لەگەل ھەر جوۋلەيەك، ئەشى بلىنن، مۇسقىقا لەۋى ئامادەيى ھەيە، بەلام گرنگە لە زمانەكەى تىبگەين و ھەستىارەكانمان بىدۇزەنەۋە. زۇرچار لە رامانە دوور دىرژەكانىش بەسەرمان دەكاتەۋە و ئۇخەيەك بەدلان دەبەخشى، رەنگىبى ئەمە كورتىن پىرۇسەى بەيەكگەبىشتى خەيال و مۇسقىقايى و ژوانىك بى تا دەمىكى دىرژ وروكاسمان بكات، كە ئەمە لە بوارى زانستى ئەو سەردەمەدا پىي دەۋتەرى (فۇرماتىۋونەۋە)، كەۋاتە ئەو دەمە مېشك فۇرمات دەبىتەۋە كە لە ژوانىكى ناۋا چەند چركەيەك بەيەكەدەگەن. خۇ ئەگەر ئەم فۇرماتە نەبى، لەۋانەيە مېشك بەرگەى ئەو ھەموو ۋەرگرتانە نەگىرى. بۇيە ئەگەر سەرنج بەدەين ئەو كاتانەى خۇمان ماندوو ۋەيلاك دەكەين و مېشكمان جەنجال دەبىي، پاش كەمىك ھەست بە بىتوانايى و ژانەسەر دەكەين، چونكە ئەو پىرۇسەيە پىكەنەھاتووۋە كە باسمان كرد، جا بۇ ئەۋەى بتوانىن بە ئاسانى ئەو كۇدە بىدۇزىنەۋە كە مۇسقىقامان بۇ دەكاتەۋە، پىۋىستە نارامىي و پىشو لەبىرەكەين، بەردەۋام ئاورىكمان لەسەر ئەۋانەبى، ئەگىنا بەم بەختەۋەرىيە ناگەين كە شىمانەى ئەۋە ھەيە ھەر ساتىك مەبەست بى فەرامۇشمان نەكات و لەگەل رۇحمان تىكەل بىي.

ئەجىبىي، يان حىلە حىلى ئەسەپ و كورژنى ماين، يان قىرەى بۇقىك ئەو دەمەى مالى قەۋزە جىدىللى و لەسەر بەردىكى پانى ناو گۇمىك ھەموو بۇقە دراوسىكانى ھايىدار دەكاتەۋە... ھتد. ھەموويان پىر لە تۇنى مۇسقىقا، گەر مۇسقىقا ۋەك ناوكىشىك دەربىت ھەموويان لە جوانى خۇيان دەكەون.

ئەو كەسەى مۇسقىقاش دەژەنى ئەو دەمانە دەخزىتە باۋەشى نارامى، كە لەتەنھايىدا ئالەتىك ئەخاتە باۋەشى و چاۋەكانى ئەخاتە سەرىكە و دەست بەژەنىنى ئالەتەكە ئەكات. رەنگىبى زۇرچار بەلاى ئىمەى بىسەر و بىنەر ئەو ھەستەمان لەلا گەلەبىي، مۇسقىقاژەن ئەۋدەمە نارامە كە جەماۋەر چەپلەى بۇ لىدەدەن و ھۆلەكەى بۇ پردەكەن لە فىكە و ھەرىكە لەلاى خۇى ئافەرىنى پىدەل، بەلام ئەم پىرۇسەيە لە بەخشىنى فىزىك بەۋلا كە راۋەكى دلى بىزدەكا زىاتىنەيە و بە پىچەۋانەۋە لەم ساتەدا بارەكە پىچەۋانە دەبىتەۋە، مۇسقىقاژەن نارام و جەماۋەر ئارام دەبىي، چونكە ئەۋەى دەبەخشى دوۋدلىيەكى ھەيە لەگەياندى تەۋاۋى مەبەستەكەى، بەلام ئەۋەى ۋەردەگىرى دلىنەيە لەۋەرگرتن و دلخۇش و ئارام دەبىي. لەھەر دوو بارەكەدا تەنەيەيەكى رىژەي ھەيە، بەلام لەبارى يەكەمدا مەۋداى تەنەيەيەكە فراۋانترە. رۇچىش پىۋىستى بە تەنەيەۋەنىك ھەيە، بۇتەۋەى بتوانى خۇى لە گەردوتۇزى ئىش و كارەكانى رۇژانە بىتەكىنى، ئەو دەمانە مۇسقىقا رۇلى گىسكىكى پاككەرەۋە دەبىنى و ھەموو كون و كەلەبەرەكانى ناو رۇچى ئادەمىزاد دەمالى. دەشى بە مۇسقىقا تابلۇيەكى جوان ۋەسەرنجراكىش و نەمر ۋەك تابلۇكانى دافىنىشى و بىكاسۋو فان كوڭ... ھتد، بىنەخشىرى، كە تا ئەبەد مۇرۇف لە چىژەكەى ۋەردىگىرى. مەعلومە نىگارلىك يان پۇرتىرىتىك لە ھۆلى پىشانگا زىاتر ھەست بە جوانىەكەى دەكرى، چونكە ئىختىيارى تۇ بەلاى يەككىيان زىاتر دايدەشكىنى، كە رەنگىبى ئەۋەى نەخشاندوۋىيەتى بە ھەموويانەۋە بەقەد يەك ماندوۋوۋونى چەشتى. كەفالىكىش لە نىۋ كۇنسىرتىك رەنگىبى جوانى بە ھەموۋى بەخشى، ئەمە لەرىي ھەستى گوپوۋە ئەو نەخشە دەدۇزىتەۋە، بەلام بۇ پىرۇسەى يەكەم جاۋ دەپىشكىنى.. چاۋ كەشى نەنەيەيەكانى ئەو دىالۇگە دەكات كە لەنىۋان فلچەۋ رەنگدا سازدەبى، بەلام مۇسقىقا تەۋاۋى ھەستەكان دەدوۋىنى و ھەموويان دەكاتە گوى، بۇتەۋەى نەنەيەيەكانى كەشىف بكرىن. بۇ جوۋلەى ئەكتەرى سەركەۋتوۋش چ لەسەر شانۇبى يان نامۇسقىقا ئەو رۇلەى دەداتى، لەۋانەيە مۇسقىقا ۋەك ئالەت ئامادەيى نەبى، بەلام كاراكتەرى سەركەۋتوۋ لەناو رۇچىدا (مۇسقىقا) ھەلدەگىرى، دەزاتى لە چ كاتىكا تۇنەكان بەكاردىنى، بۇيە كە دەبىنى ئەكتەرىك جوان ئەداى كارەكەى ناكات، ئەۋە مۇرۇقىكە رۇچى خالىيە لە مۇسقىقا ئەۋەى مەبەستىيەتى تەنھا گەياندىنى روالەتى كارەكەيەتى بە بەرامبەر. بەرامبەرىش كە بىنەرانن ھەست بە نەشازىك ئەكەن لە ئەداكرەندىدا.